

Juridiska fakultetskansliet

Justitiedepartementet

Remiss: Promemorian En stärkt brottsofferfond

Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet har genom remiss anmodats att avge yttrande över rubricerade promemoria. Fakultetsnämnden får härmed anföra följande.

Sammanfattning

Fakultetsnämnden **tillstyrker** promemorians förslag att höja avgifterna till Brottsofferfonden, och detta med de belopp som föreslagits.

Fakultetsnämnden **avstyrker** förslaget om att avgiftsskyldigheten bör utvidgas, från fängelsebrott, till att även inkludera brott som har svårare påföljd än penningböter i straffskalan.

Skälen för fakultetsnämndens ståndpunkter

Vad först gäller förslaget om *höjning av storleken* på avgifterna till Brottsofferfonden finns nog inte mycket att säga. Sedan avgifterna infördes, för den som begått brott av viss dignitet respektive avtjänar ett fängelsestraff genom intensivövervakning med elektronisk kontroll (fotboja), har det redan skett flera uppjusteringar, senast 2014 då avgift av det första slaget höjdes från 500 till 800 kr och den dagliga avgiften av det andra slaget höjdes från 50 till 80 kr. Vad som nu föreslås är höjning från 800 kr till 1 000 kr respektive från 80 kr till 100 kr. Fakultetsnämnden tillstyrker alltså detta, med hänsyn bland annat till stigande kostnader inom flera områden där fondens medel ska komma till användning.

När sedan gäller förslaget om *utvidgande av avgiftsskyldigheten* till att omfatta (begånget brott av) flera brottstyper, menar fakultetsnämnden att en bestämt avvisande hållning bör intas. Enligt gällande ordning ska avgift tas ut när personen i fråga har dömts för att ha begått brott med fängelse i straffskalan. Nu föreslås alltså att skyldigheten att betala avgift ska utvidgas till att även träffa de personer som döms för ett brott med svårare påföljd än penningböter i straffskalan. Fakultetsnämnden har *flera skäl*, som också kan karaktäriseras som *skäl av flera slag*, för ståndpunkten att förslaget avstyrks i denna del.

Juridiska fakultetsnämnden

Först bör då nämnas, att när en sådan utvidgning av det ”avgiftsskyldiga” området ska diskuteras är det förstås bra om (och närmast nödvändigt att) det går att bilda sig en uppfattning om de (ideologiska och andra) utgångspunkter, premisser, metodologiska ramar o d som själva idén om avgiftsskyldighet vilar på. Något sådant tillhandahålls dock tyvärr inte i aktuell promemoria.

Och om man på grund av denna upplevda brist skulle försöka söka sig bakåt för mer upplysning(ar) i frågorna, så visar det sig att inte heller den *proposition* som ursprungligen ledde fram till genomförandet av avgiften (prop. 1993/94:143) faktiskt redovisar något sådant. Istället anges i nämnda proposition att de mer övergripande frågorna kring avgiftens vara eller inte vara, inklusive frågan vad avgiften ”är” för något (ett straff, en punktskatt, o s v?), och sammanhängande därmed hur avgiften så att säga kan legitimeras, redan (slut)behandlats någon annanstans, nämligen i en departementspromemoria från (förmodligen) 1993. Denna promemoria verkar vara *dels* odöpt (i bemärkelsen att den inte åsatts något nummer e d), *dels* något som inte går att finna på nätet.¹ Ett exempel, bland flera möjliga, på hur tveksamheter i sådant hänseende kan spela ut: om en del av legitimeringen av att avgiften tas ut – av, alltså, att den *får* tas ut från den som fällts för brott – är att den dömd ska förstå, ungefär, att där i andra änden finns brottsoffer som lider (sådana ”pedagogiska” tankar framskymtar i promemorian och den tidigare propositionen), varför begränsas då inte skyldigheten att betala avgift till sådana brottstyper där det faktiskt *finns* ett brottsoffer?

Oavsett anledning till att man inte brytt sig om huruvida det faktiskt finns ett brottsoffer eller inte (för det är ju som sagt inte på något sätt avgörande enligt dagens ordning), är det enligt nuvarande ordning ändå så att avgiftsskyldighet inträder först vid ansvarsutdömmande för brott av någorlunda kvalificerat slag; brott med fängelse i straffskalan. Så enligt den rådande ordningen är det ändå mer sannolikt att en ”pedagogisk poäng” kan göras med utdömmande av avgift. De brott vars straffskalor *inte* innehåller fängelse som påföljd, och som många gånger egentligen inte heller på något sätt skapar brottsoffer, skulle enligt promemorians förslag nu omfattas av avgiftsskyldighet. Exempel på sådana brott, av vilka brottsoffer- och vittnesstödande verksamheter och forskning finansieras, kan vara *olovligt fiske* (9 § och 37 § 1 st. 1 p. Fiskelagen) och då en person *inte innehaft arbetstillstånd* (20 kap. 3§ Utlänningslagen). Detta kan även ställas i relation till att avgiftsskyldighet inte skulle bli aktuellt vid brottsrubriceringar som otillåten skjutning med eldvapen (3 kap. 6 § 1 st. och 22 § 1 st. Ordningslagen) och olaga intrång (4 kap. 6 § 2 st. Brottsbalken), vilka kanske ändå i någon mån ligger närmare att på något sätt ha en ”brottsoffereffekt” men enbart har penningböter i straffskalan.

Det hittills sagda medför sammantaget – och redan detta är ett alldeles på egen hand bärande skäl till nämndens avstyrkande i denna del, ska understrykas – att fakultetsnämnden ö h t inte kan relatera aktuellt förslag i denna del till sådana övergripande strukturer o d som det skulle behöva relateras till. Det går helt enkelt inte, på det underlag som ges, att på ett vettigt sätt behandla frågorna. Därutöver finns emellertid också flera *andra* skäl för ett avstyrkande av promemorians förslag i denna del. Dessa skäl är av antingen kvantitativ eller teknisk natur. För det *första* ska då sägas, mer

¹ Det ska vara en promemoria som heter ”Brottsofferfond”, och den promemorian skall vara något slags fortsättning på eller utvikning av (den nummervivna) promemorian Ds 1993:29; se prop. 1993/94:143, bilaga 1 och 2.

”tekniskt”, att det idag förefaller finnas *otydliga gränser* mellan böteslagen penningbot och dagsbot.

Även om relationen mellan penningbot och dagsbot må förefalla klar i lagtext, på det sätt att det framgår vid vilka brott som penningböter ska utdömas, så finns dock i den faktiska straffmätningen och påföljdsbestämningen ingen tydlig gräns mellan de två böteslagen. Detta eftersom straffet för ett brott vars slutliga straffvärde anses landa *under* 30 dagsböter i stället ska utgå i penningböter (prop. 1990/91:68, s. 108 ff.). Detta skulle kunna medföra oklarheter i relation till önskad förutsägbarhet avseende skyldigheten att erlägga avgift till Brottsofferfonden, något som knappast gör förslaget lämpligare.

Inte heller det i promemorian föreslagna uttrycket ”svårare straff än penningböter” är okomplicerat. Även om dagsböter generellt kan anses svårare än penningböter, kan det i realiteten uppstå osäkerhet kring begreppet *svårare*, då penningboten kan uppgå till exempelvis 4 000 kr för ett brott och dagsbotspåföljden till 1 500 kr (30x50) för ett brott. HD framförde i NJA 2010 s. 555 att det är botens beloppsmässiga (sammanlagda) värde som avgör vad som i relation till annat ska anses *svårare*. Det är alltså inte *typen* av böter i pengar som styr utan beloppet. I sammanhanget har Borgeke (JT 2010–11, nr. 3, s. 706–711) konstaterat att det finns skäl att ifrågasätta om nuvarande indelning mellan penningböter och dagsböter i straffskalorna verkligen avspeglar en korrekt avvägning av de olika brottens abstrakta straffvärden.

Mot denna bakgrund menar fakultetsnämnden att det, om promemorians förslag i denna del blir verklighet, kan uppstå situationer då avgiftsskyldighet kommer att kunna aktualiseras i fall som inte framstår som *förutsebara*. Det finns vidare en risk för att frågan om avgiftsskyldighet inte blir helt *enkel för rättstillämpningen* att hantera.

För det andra, och vad som kan tänkas på som mer *kvantitativt*, vill fakultetsnämnden framföra följande fundering. I och med att den grupp av brott som med förslaget skulle *exkluderas* från avgiftsskyldighet är så liten, kan man fråga sig, i ljuset av bl a gränsdragnings- och tillämpningssvårigheter, *om inte*, vid en utvidgning av avgiftsskyldigheten, avgiftsskyldigheten faktiskt borde omfatta samtliga brott.

Avslutnings- och sammanfattningsvis, mot bakgrund av vad som sagts ovan, menar fakultetsnämnden i denna del att det saknas ett tillräckligt underlag för att diskutera, än mindre besluta, om förslaget kring en utvidgad avgiftsskyldighet, vad än den aktuella avgiften nu ”är” för något.

Remissvaret har på fakultetsnämndens uppdrag beslutats av dekanus, professor Jessika van der Sluijs. Yttrandet har beretts av professor Claes Lernestedt och forskarstuderande Johanna Eriksson. Föredragande har varit Karolina Alveryd. Yttrandet har expedierats av Juridiska fakultetskansliet.